

<http://www.diva-portal.org>

This is the published version of a paper published in .

Citation for the original published paper (version of record):

Wedin, Å., Rosén, J., Straszer, B. (2017)

Transspråkande i studiehandledning som pedagogisk praktik.

Lisetten, (1): 16-19

Access to the published version may require subscription.

N.B. When citing this work, cite the original published paper.

Permanent link to this version:

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:du-26789>

Transspråkande i studiehandledning som pedagogisk praktik

I denna artikel presenteras resultat av en studie om studiehandledning på modersmål i grundskolans tidigare år. Studien visar att studiehandledning som pedagogisk praktik innebär simultan och kreativ användning av olika språkliga resurser. Samtidigt visar studien på utvecklingsbehov vad gäller samarbete mellan studiehandledare och övriga lärarkategorier, samt att studiehandledningen tenderar att tilldelas en perifer roll i skolan.

Text: Jenny Rosén, Boglárka Straszer och Åsa Wedin, Högskolan Dalarna

Translanguaging, eller till svenska översatt *transspråkande* (se Torpsten m.fl. 2016), är ett begrepp som under senare tid alltmer kommit att användas av forskare för att belysa och analysera flerspråkighet och flerspråkiga praktiker. Från att först ha utvecklats i en walesisk kontext av Cen Williams (1994) för att beskriva praktiker där elever uppmuntrades att växla mellan engelska och walesiska i undervisningen kan transspråkande idag ses som ett begrepp med ideologiska, teoretiska och pedagogiska dimensioner. Forskning i kontexter som inte har engelska som dominerande språk utan studerar ett mer komplext språkligt landskap har bidragit till att utveckla transspråkande som begrepp (Paulsrud m.fl. under utgivning). I denna artikel använder vi transspråkande som ett teoretiskt begrepp för att belysa studiehandledning på modersmålet som pedagogisk praktik i den svenska grundskolan. Texten bygger på preliminära resultat från projektet *Modersmålsundervisning och studiehandledning i grundskolan – undervisningens praktik, villkor och pedagogik*, 2015-2017. Projektet riktar särskilt fokus på modersmållärares

och studiehandledares uppdrag och yrkesroll i skolan samt på modersmålsundervisningens och studiehandledningens innehåll utifrån en språketnografisk ansats. Inom projektet har vi hittills intervjuat 19 modersmållärare, 16 studiehandledare, nio skolledare och fyra klasslärare, samt samlat in enkäter från olika lärarkategorier på de fem f-9 skolor där studien genomförs. Dessutom har vi observerat modersmålsundervisning, studiehandledning och personalmöten av olika slag kopplade till detta vid 35 tillfällen.

Studiehandledning på modersmålet i Sverige

Den svenska skolan har en lång tradition av att erkänna och stödja elevers modersmål. Att alla elever, oavsett språklig, etnisk eller kulturell bakgrund ska erbjudas likvärdiga möjligheter till skolframgång är en fråga om social jämlikhet. Adekvat andraspråksundervisning samt stöd och fortsatt utveckling av elevernas tidigare språkfärdigheter i form av exempelvis modersmålsundervisning och studiehandledning på elevernas modersmål är centrala faktorer för nyanländas lärande och deltagande i skolan (Axelsson 2015; Cummins 2000, 2001, 2005; García 2009; Thomas & Collier 1997). Medan modersmål är ett eget ämne i den svenska grundskolan med syftet att eleven utvecklar sina kunskaper i språket är syftet med studiehandledning att elever ges stöd på sitt starkaste språk i ämnesundervisningen. Studiehandledning kan således ses som en flerspråkig praktik (t.ex. Reath Warren 2016; Rosén & Wedin under utgivning) i den svenska skolan som till stor del fortfarande präglas av en enspråkig norm. I denna text belyses studiehandledning med utgångspunkt i transspråkande. Därmed analyseras inte bara användningen av flera språk utan även hur elevernas språkliga erfarenheter används och utvecklas som resurser för lärande samt hur dessa praktiker är ideologiskt inbäddade i föreställningar om språk och lärande.

Studiehandledning som pedagogisk praktik

Under våra observationer av studiehandledning på modersmål har vi sett en mycket varierande verksamhet. Vi presenterar här några exempel på sådana praktiker som de studiehandledare vi observerade ofta deltog i. Förutom dessa planerade studiehandledningsaktiviteter var det också vanligt att de blev anlitade som vikarier när ordinarie lärare var frånvarande, eller fick agera som konfliktlösare eller förmedlare, och till och med tolk, när grup-

JENNY ROSÉN

Jenny Rosén är fil dr i pedagogik och verksam som lektor i svenska som andraspråk vid Stockholms universitet och Högskolan Dalarna. Hennes forskningsintresse är flerspråkighet och mångfald i olika institutionella kontexter från vuxenutbildning till förskola.

BOGLÁRKA STRASZER

Boglárka Straszer är fil dr i finsk-ugriska språk och lektor i svenska som andraspråk vid Högskolan Dalarna. Hon har tidigare varit verksam som språklärare, modersmållärare och studiehandledare. Hennes forskning innefattar främst språksociologiska frågeställningar gällande språkval, utbildning och identitet i olika minoritetsspråkssammanhang.

ÅSA WEDIN

Åsa Wedin är fil dr i andraspråksforskning och professor i Pedagogiskt arbete vid Högskolan Dalarna. Hon arbetar med lärarutbildning och forskning med inriktning mot flerspråkighet och litteracitet med särskilt intresse för yngre barn. Hon har publicerat flera böcker inom området.

per av elever blivit osams exempelvis på rasten och även när någon elev var sjuk och man behövde kontakta förälder för hämtning av eleven. Vi observerade även flera tillfällen när studiehandledaren kom till en lektion för att finna att den blivit inställd eller utbytt av olika skäl eller att den lektion som studiehandledaren deltog i inte medförde något behov av studiehandledning varför denne i stället satt eller stod i klassrummet som observatör. Här kommer vi dock att fokusera sådant som kan sägas ingå i kärnverksamheten för studiehandledaren, att stödja eleven i dennes kunskapsutveckling.

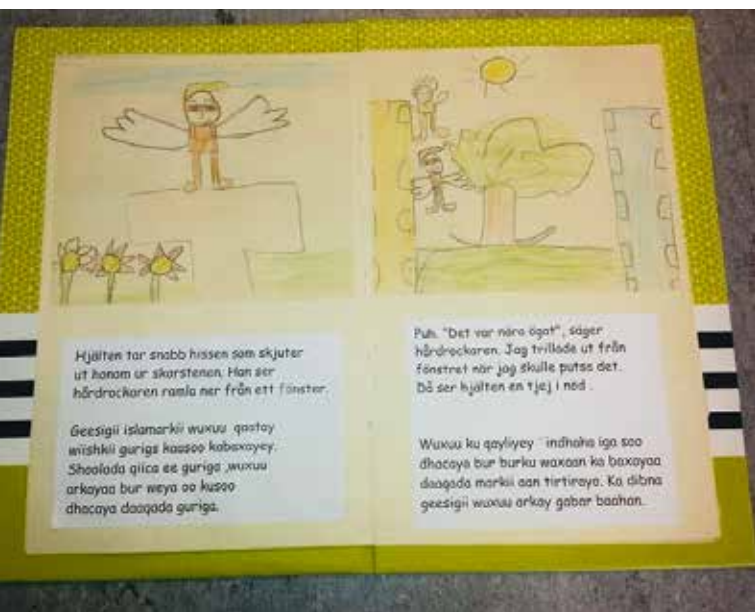
Det första exemplet praktiker som studiehandledare ofta deltog i var när de arbetade inne i det ordinarie klassrummet för att stödja den eller de elever som hade behov av deras stöd. Vid en gemensam klassgenomgång, när läraren gick igenom något för hela klassen, hade studiehandledaren ofta placerat sig nära en elev som uppfattas ha störst behov av förklaring. Studiehandledaren och eleven lyssnade då tillsammans på lärarens genomgång på svenska varvat med att studiehandledaren tyst upprepade det sagda på det aktuella språket för eleven. I vissa situationer blev det en kort dialog mellan studiehandledaren och eleven för att bekräfta att eleven förstätt stoffet. Initiativet till samtal togs både av eleven och av studiehandledaren. Ofta förekom det att någon eller några andra elever med samma språk lutade sig fram för att även de skulle höra studiehandledarens förklaring.

I andra situationer med självständigt arbete i det ordinarie klassrummet gick studiehandledaren runt och gav stöd till de elever som behövde hjälp, främst de med samma språk men även andra elever, eller satt ner vid en nyanländ elev och hjälpte denna genom att översätta mellan svenska och det aktuella språ-

ket. I ett klassrum, när eleverna arbetade i sina svenskspråkiga matematikböcker, observerades en elev som räknade högt på turkiska, gestikulerande med ena handen i luften. Hon sade själv att hon räknade på turkiska eftersom hon tidigare gått i turkisk skola men att kurdiska var det språk hon talade i hemmet. Just detta att hon tänkte högt på turkiska i klassrummet och att vare sig lärare eller elever reagerade på detta uppfattade vi som ett tecken på att användningen av flera språk i klassrummet inte utgjorde ett undantag utan snarare ett accepterat sätt att använda sina språkliga repertoarer i lärandet. Studiehandledarnas närvaro i klassrummet kan vara en betydande faktor för detta.

Ett andra exempel på praktiker som studiehandledare deltog i är att de tar ut en eller flera elever till ett angränsande rum eller läshörna på korridoren för studiehandledning. Studiehandledarna säger själva att de väljer att göra det när de tycker att de behöver förklara mer och förflyttningen från klassrummet kan då ske när som helst under lektionen. Det kan då innebära att studiehandledaren först går igenom en text med en elev, så att de tillsammans läser texten på svenska omväxlande med att studiehandledaren översätter och förklarar. Det kan också innebära att en grupp elever arbetar med någon uppgift och att studiehandledaren finns till hands och ibland förklarar gemensamma frågor för hela gruppen. I båda fallen används främst svenska och det aktuella språket men i de flesta observerade fall har vi lagt märke till att man använder sig av olika språk och dialekter, till exempel för att jämföra och förklara. Vi har även uppmärksammat att många studiehandledare flitigt använder digitala medier av olika slag samt bilder från läroböcker. Även whiteboard används för att föra anteckningar och framförallt för att visa stavning av ord och begrepp på svenska. Ett exempel på använd-

ningen av digitala medier är när studiehandledaren använder sin egen mobil för att söka information eller leta översättning av termer. Några av studiehandledarna i studien har själva gått i svensk skola och saknar då många skoltermer på det aktuella språket medan andra inte har gått i svensk skola och saknar vissa specifika termer på svenska. En studiehandledare i somaliska berättade också att han hade hittat filmer på Youtube inspelade av en lärare på somaliska som presenterade just det aktuella området som han tittade på tillsammans med sin elev. Överhuvudtaget såg vi många exempel på kreativa lösningar av sådant slag där studiehandledaren använde en mängd språkliga och multimodala resurser för att stödja elevens förståelse.

Tvåspråkig elevtext: "Hjälten Geesi". Foto: Anneli Wessman.

Det tredje exemplet på praktiker som studiehandledare kan delta i, kommer från en språkverkstad för nyanlända elever i årskurs 4–6 på en skola. Dit kom eleverna en timme varje morgon och där fanns en lärare i svenska som andraspråk och studiehandledare på de aktuella språken. Vid detta tillfälle arbetade eleverna med att skriva flerspråkiga berättelser som sedan skulle presenteras i form av små böcker. Varje elev skapade själv en illustrerad bok med text på flera språk. För vissa av eleverna betydde det att de skrev för första gången i sitt liv, på grund av att de inte tidigare haft möjlighet att gå i skolan, så studiehandledaren och läraren i svenska som andraspråk hjälptes åt att stödja eleverna på olika sätt från muntligt berättande, via skrivande och illustrerande till uppläsning först för elevgruppen i språkverkstaden och slutligen inför hemklassen, det vill säga elevens ordinarie klass. Här blev studiehandledaren den sammanhållande faktorn genom att denne kunde följa med till hemklassrummet och känna till vilken form av stöd den enskilde eleven behövde. (För ytterligare beskrivning av just detta arbete, se Wessman under utgivning.) Transspråkande innebar här att elever och lärare arbetade på olika språk parallellt, såväl i tal som i skrift, och att alla, inklusive studiehandledarna och läraren i svenska som andraspråk, lärde sig av varandras språk. Transspråkande skedde således både på individnivå där den enskilda eleven använde sina språkliga repertoarer i skrivprocessen och på klassrumsnivå genom att flera språk gavs utrymme i undervisningen. I samtalen uppstod tillfällen där man bland annat jämförde språk och

uppmärksammade likheter och skillnader. De texter som eleverna skrev lästes slutligen upp i den ordinarie klassen och då blev studiehandledarens roll att stötta läsandet på de båda språken och att fungera som en länk mellan arbetet i språkverkstaden och den ordinarie klassrumsverksamheten.

Studiehandledningen i ett språkideologiskt perspektiv

Som synliggjorts i exemplen ovan utgör studiehandledningen en språkligt och pedagogiskt komplex praktik, där inte enbart elevernas modersmål utan flera språkliga och multimodala resurser används. I ett språkideologiskt perspektiv kan dessa praktiker därför ses som normbrytande då den svenska skolan präglats av att svenska varit det dominerande undervisningsspråket (t.ex. Skolverket 2012) med få möjligheter till gränsöverskridande språkanvändning (Rosén under utgivning). Även om flera andra språk än svenska ges utrymme i skolan i form av modersmål, engelska och moderna språk kan man säga att synen på eleverna som "dubbelt enspråkiga" har dominerat, då elevernas språk ses som separata enheter som kategoriseras i termer av modersmål, förstaspråk och andraspråk. Eftersom eleverna förväntas hålla sina språkliga repertoarer skilda från varandra, osynliggörs deras flerspråkiga erfarenheter och deras språkliga resurser som en helhet.

Studiehandledningen som praktik och även närvaron av studiehandledare i klassrummet, såsom vi sett i exemplen ovan, legitimerar användningen av andra språk än svenska i klassrummet, inte bara bland de elever som har behov av studiehandledning. Samtidigt utgör studiehandledningen en temporär åtgärd som ska erbjudas när behov finns (Skolförordningen 2011: 5 kap. 4 §) och kan därmed ses som ett undantag till dess att eleven kan ingå i den enspråkiga normen där svenska utgör undervisningsspråket. Utifrån ett språkideologiskt perspektiv, blir studiehandledning därmed motsägelsefull då praktiken å ena sidan öppnar för och legitimerar användning av elevernas flerspråkiga resurser för lärande medan den å andra sidan är en temporär åtgärd som ska tas bort när behov inte längre finns.

Vidare belyser vår studie hur studiehandledning tenderar att tilldelas en perifer position på skolorna, genom placering i andra lokaler än ordinarie undervisning eller genom att studiehandledarna inte alltid ingår i skolans arbetslag (Rosén & Wedin under utgivning). Vid olika aktiviteter för lärare, så som vid studiedagar, kompetensutveckling och personalmöten involveras sällan studiehandledarna. Detsamma gäller ofta vid elevvårdskonferenser, betygssättning och bedömning. Även i personalrum är det på vissa skolor vanligt att studiehandledare inte inkluderas i lärargemenskapen. Få lärare säger sig ha en plan för hur studiehandledning ska ske eller har regelbunden kontakt med studiehandledarna.

Avslutande reflektioner

Studiehandledning på modersmålet framhålls som betydelsefull för nyanlända elevers skolförframgång. I denna artikel har vi belyst den komplexa språkliga och pedagogiska verksamhet som studiehandledning utgör. Även om den dominerande skoldiskursen kan sägas bygga på en syn på språk som fasta entiteter som också förväntas inläras separerade från varandra, som svenska, modersmål, engelska och så vidare, så visar denna studie av studiehandledning på en verksamhet som kan förstås som transspråkande, det vill säga en verksamhet där olika språkliga resurser används simultant i lärandet (García 2009; Paulsrud m.fl. under utgivning).

Även om studiehandledning utgör en temporär åtgärd för

elever i behov av sådan, kan den bidra till att skapa utrymme för transspråkande för alla elever i klassrummet. I studiehandledningen används ett flertal språkliga och multimodala resurser för att stödja elevernas lärande och flera studiehandledare använder olika artefakter i denna process. Emellertid vill vi betona att den perifera eller till och med marginaliserade position som studiehandledarna många gånger tilldelas på skolorna visar på vikten av samarbete mellan klass-/ämneslärare och studiehandledare för en framgångsrik studiehandledning. Samtidigt vill vi särskilt uppmärksamma betydelsen av att alla elever ges möjligheter till att använda och utveckla sina språkliga repertoarer i lärandet i *all* undervisning och inte enbart i temporära åtgärder som studiehandledning ändå utgör. Vi vill även framhålla att de stora utmaningar som det pedagogiska arbetet med flerspråkiga elever innebär i många sammanhang betyder att lärare inte ensamma kan bära ansvaret för att utveckla undervisningen i en flerspråkig riktning och att utveckling av samarbete mellan olika personalkategorier ställer krav vad gäller såväl organisation som resurser.

Tack

Vi vill rikta vårt tack till Skolforskningsfonden Dalarna som finansierade den studie som ligger till grund för denna text. Samtidigt vill vi passa på och uttrycka vår tacksamhet till de lärare, studiehandledare och elever som lät oss delta i deras verksamhet och generöst ställde sin tid till förfogande för intervjuer och samtal. Ett särskilt tack till Nigar Sadig för värdefulla kommentarer på tidigare version av texten och till Anneli Wessman för bild av elevtext.

Referenser

- Axelsson, M. 2015: Nyanländas möte med skolans ämnen i ett språkdidaktiskt perspektiv. I: Bunar, N. (red.) *Nyanlända och lärande: Mottagande och inkludering*. Stockholm: Natur och Kultur. s. 81–138.
- Cummins, J. 2000: *Language, Power and Pedagogy: Bilingual Children in the Crossfire*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Cummins, J. 2001: *Negotiating Identities: Education for Empowerment in a Diverse Society*. Los Angeles, CA: California Association for Bilingual Education.
- Cummins, J. 2005: A proposal for action: Strategies for recognizing heritage language competence as a learning resource within the mainstream classroom. *The Modern Language Journal*. Vol. 89, No. 4. s. 585–592.
- García, O. 2009: *Bilingual Education in the 21st Century: A Global Perspective*. Malden, MA: Blackwell Pub.
- Paulsrud, B., Rosén, J., Straszer, B. & Wedin, Å. under utgivning: Perspectives on translanguaging in education. I: Paulsrud, Bethanne, Rosén, J., Straszer, B. & Wedin, Å. (red.) *New Perspectives on Translanguaging and Education*. Bristol: Multilingual Matters. s. 10–19.
- Reath Warren, A. 2016: Multilingual study guidance in the Swedish compulsory school and the development of multilingual literacies. *Nordand*. 2, s. 115–142.
- Rosén, J. under utgivning: Spaces for translanguaging in Swedish education policy. I: Paulsrud, Bethanne, Rosén, J., Straszer, B. & Wedin, Å. (red.) *New Perspectives on Translanguaging and Education*. Bristol: Multilingual Matters. s. 38–55.
- Rosén, J. & Wedin, Å. under utgivning: Studiehandledning på modersmål som stöd för nyanlända elevers lärande: Ett exempel på ambivalens inom svensk grundskola?
- Skolförordningen 2011: *Skolförordning* (2011:185). Svensk författningssamling 2011:185.

New Perspectives on Translanguaging and Education

Multilingual Matter, Bilingual Education & Bilingualism

Redaktörer: BethAnne Paulsrud, Jenny Rosén, Boglárka Straszer and Åsa Wedin

Beräknad utgivning i maj 2017

Denna bok flyttar forskning om transspråkande, som pedagogik och som teori, ur den engelskspråkiga kontexten och in i ett i huvudsak nordiskt sammanhang. I antologin presenteras studier om transspråkande som ett fält fyllt med spänningar men också med frigörande möjligheter för flerspråkiga och mångfaldiga röster. Boken utforskar den potential som transspråkande utgör inom varierande utbildningskontexter där aktörer med mångsidiga språkliga resurser deltar. Vidare diskuteras behovet av en pedagogik som tillvartar och utvecklar den språkliga mångfalden. Bokens kapitel erbjuder exempel på rik empirisk forskning som synliggör hur lärare och elever förhåller sig till och förhandlar om språkideologi i sina vardagliga praktiker.

Skolverket, SV 2012 = *Att främja nyanlända elevers kunskapsutveckling med fokus på samverkan, kommunikation samt undervisningens utformning och innehåll*. Stödmaterial. Skolverket: Stockholm.

Thomas, W. P. & Collier, V. 1997: *School Effectiveness for Language Minority Students*. NCBE, Resource Collection Series, No 9. http://www.thomasandcollier.com/1997_Thomas-Collier97-1.pdf [2014-05-20]

Torpsten, A-C., Reath Warren, A., Straszer, B., Lindahl, C., Siekkinen, E., Svensson, G., Rosén, J., Allard, K. & Wedin, Å. 2016: Transspråkande: En holistisk syn på språk, språkanvändning och språkdidaktik. *Lisetten* 2, 32–33.

Wessman, A. under utgivning: Att arbeta med nyanlända på flera språk. I: Wedin, Å. (red.) *Flera språk i klassrummet*. Stockholm: Lärförlaget.

Williams, C. 1994: *Arfarniad o Ddulliau Dysgu ac Addysgu yng Nghyd-destun Addysg Uwchradd Ddwieithog*. Unpublished PhD Thesis, University of Wales, Bangor.